

№ 5 (262)
Люты 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

У нумары:

- **Асоба:** навуковец і патрыёт Леанід Лыч – стар. 2
- **Падзея:** адкрыццё школьнага музея кнігі і друку – стар. 3
- **Для нашчадкаў:** пра вёску – праз радавяд – стар. 6

Наша віншаванне

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць сябра Рады фонду, актыўнага дзеяча культуры, старшыню Саюза беларускіх прадпрыемальнікаў **Аляксандра Фядотавіча КАЛІНІНА** з 50-годдзем з дня нараджэння.

Жадаем юбіляру моцнага здароўя, працоўных і творчых поспехаў, дабрабыту і сямейнага шчасця.

*Уладзімір ГЛЕП,
старшыня Беларускага фонду культуры*

На тым тыдні...

● 24 студзеня ў Мінску адбылася прэзентацыя манаграфіі беларускіх аўтараў «История имперских отношений: белорусы и русские. 1772–1991 годы», якая нядаўна выйшла ў смаленскім выдавецтве. Падчас адкрыцця кандыдат гістарычных навук Алег Трусаў адзначыў, што выданне «вельмі важнае сёння, калі частка расійскай эліты, скарыстоўваючы звышпрыбыткі ад продажу нафты і газу, зноў праводзіць імперскую геапалітыку».

У кнігу ўвайшлі публікацыі беларускіх навукоўцаў Захара Шыбека, Валянціна Мазца, Вадзіма Дзержынскага, Максіма Пятрова і Станіслава Станкевіча.

● 28 студзеня ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь прайшла вечарына, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння народнага аргыста Беларусі Паўла Кармуніна.

Тут жа 30 студзеня адкрылася выстаўка «Паланезы на вяртанне» (з матэрыялаў М.К. Агінскага, вярнутых з Расійскага дзяржаўнага архіва старажытных актаў). Падчас адкрыцця прайшоў канцэрт з твораў М.К. Агінскага ў выкананні навучэнцаў музычнай школы № 5 г. Мінска, прэзентацыя кнігі С. Немагай «Жыццё і творчасць М.К. Агінскага ў каардынатах яго часу і культурнага асяроддзя», сустрэча з персанажамі п'есы У. Драздова «Фантазія ля мінор» у выкананні артыстаў Мінскага абласнога драматычнага тэатра г. Маладзечна.

● 29 студзеня ў фальварку «Добрыя мыслі» (г. Мінск) адкрылася экспазіцыя твораў Паўла Южыка. Ён жыў, працаваў і тварыў у вёсках, мястэчках і гарадах Заходняй Беларусі пры канцы XIX – першай палове XX стст., аднак персанальную выставу займаў толькі праз шэсцьдзесят пяць гадоў пасля смерці. У экспазіцыі – дваццаць сем твораў. Гэта, на думку арганізатараў выставы, – прыкладна траціна таго, што ўдалося выявіць і адрэстаўраваць з творчай спадчыны забытага мастака. Частка яго работ захавалася ў прыватных зборах жыхароў вёскі Вётхавы (на Сморгоншчыне), дзе ў 1874 г. нарадзіўся мастак і дзе правёў апошнія гады свайго жыцця. Некалькі дзесяткаў твораў знаходзяцца ў сховах Сморгонскага краязнаўчага музея, куды іх перадала ўдава мастака Марыя Аляксееўна.

«Нарэшце мы адкрываем для сябе гэтае чудаўнае мастацтва, – сказала на адкрыцці мастацтвазнаўца Таццяна Гаранская. – Яно – рэалістычнае, але для нас – сакральнае, бо гэта мастацтва душы беларускай».

● З нагоды 10-годдзя рыцарскага клуба «Барысфен» у памяшканні гарадскога Цэнтра культуры ў Магілёве 31 студзеня прайшло вялікае святочнае мерапрыемства. У праграму былі ўключаны фотавыстава, дэманстрацыя відэаматэрыялаў па гісторыі клуба, а таксама паказальныя выступленні ўдзельнікаў клуба і жывая музыка.

«Па дароце высахнуць хусты на плоце»

Фота Міколы ПІВАВАРА

З нагоды Года роднай зямлі

Зямля мая, чудаўная старонка

*Беларусь наша родная,
землі святыя!
Дзе знайсці яшчэ край
прыгажэйшы?
Стужкі сінія рэк
і лугі заліўныя –
Край радзімы,
за ўсё даражэйшы.*

Я. Беразоўская

Паміж лясоў і палёў сінявокай Беларусі, у прыгожым і ўтульным куточку нашай Радзімы, у цэнтры Мінскай вобласці, знаходзіцца Уздзеншчына – мясціна, якая ўпамінаецца яшчэ з часоў татара-мангольскага нашэсця на славянскія землі. Тут бярэ свой пачатак адна з прыгажэйшых

рэк – Нёман. Гэта той край, які багаты не толькі на адметную прыроду, але і на творчых і здольных людзей. На шчодрай зямлі нарадзілася і вырасла шматлікая плеяда дзеячаў навукі і культуры. Наша зямля з'яўляецца крыніцай творчасці выдатных беларускіх пісьменнікаў і паэтаў (К. Крапіва і П. Трус, А. Бялевіч і П. Глебка, А. Махнач і Л. Арабей, В. Гурскі і А. Якімовіч, Ф. Булгарын і інш.). Мы ўсе ганарымся, што з'яўляемся часцінкамі гэтага краю.

Яшчэ больш мы пераканаліся ў гэтым, калі ўбачылі выставу фотаздымкаў «Каб любіць Беларусь нашу мілую», якая ладзіцца ў чытальнай зале цэнтральнай

раённай бібліятэкі імя П. Труса. Яе аўтары – бацька і сын Аляксандр Анатольевіч і Яўген Жэшкі. Бацькоўская зямля – самая ласкавая і непаўторная, таму знаёмая з маленства мясціны вабяць, а каб адлюстравачь усю гэтую прыгажосць і даць магчымасць іншым ёй палюбавацца, яны бяруць у рукі фотаапарат.

Аляксандр Жэшка па спецыяльнасці аграном, але зараз працуе культурарганізатарам у санаторыі «Пад'ельнікі». Яўген Жэшка – вучань 10 класа СШ №1. Акрамя фотамастацтва ён грае на музычных інструментах. Разам з бацькам у яго ёсць задумка зняць відэафільм пра Уздзеншчыну, каб паказаць гістарычныя месцы, нагадаць яшчэ раз пра людзей, якія жывуць і працуюць у родным краі. Чытачы бібліятэкі з задавальненнем прыходзяць у чытальную залу, каб убачыць выявы блізкіх, знаёмых краявіды, сярод якіх і рэшткі сядзібы выдатнага вучонага, прафесара медыцыны Я. Наркевіча-Ёдкі. Зачароўвае сваёй прыгажосцю і заход сонца над ракою Уса, зімовыя і летнія пейзажы, фотаздымкі розных птушак і жывёл. Што ні кадр – шчырае прызнанне ў любові да родных мясцін. Прымеркавана фотавыстава да Года роднай зямлі, і гэта толькі пачатак запланаваных бібліятэкай з гэтай нагоды мерапрыемстваў.

У холад і ў спеку, у дождж і сонечным дзеньком, летам і зімою яна заўсёды прыгожая і непаўторная – наша Уздзеншчына.

**А. ДРАЧАН,
метадыст Уздзенскай
ЦРБ імя П. Труса**

Сустрэчы з «Краязнаўчай»

Напрыканцы студзеня ў мінскія школы №№ 86 і 15 быў запрошаны пісьменнік, намеснік галоўнага рэдактара «КГ» Генрых Далідовіч у сувязі з правядзеннем у краіне Года роднай зямлі. Педагогі і навучэнцы зажадалі пачуць ягоную думку наконт таго, як тэма роднай зямлі гучала і гучыць у беларускай літаратуры, у яго асабістай творчасці і на старонках нашага краязнаўчага выдання.

Выступоўца падкрэсліў, што ва ўсіх народаў свету спрадвечу надавалі велізарнае значэнне роднай зямлі, укладваючы ў яе разуменне не толькі геаграфічнае ці эканамічнае паняцці, але і іншыя – гістарычнае, патрыятычнае, сімвалічнае. У сувязі з гэтым былі нагаданыя шматлікія старажытныя летапісы, прадмовы і пасляслоўі Ф. Скарыны да выданняў на старабеларускай мове кнігі Бібліі (там «слаўнае места Полацк» згадваецца не менш 50 разоў!), а таксама творы В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа, К. Чорнага, І. Мележа і іншых беларускіх пісьменнікаў, якія пытанне і значэнне зямлі – прыроды і яе дбайнай захаванасці, чалавек-працаўніка, разумнага і культурнага гаспадарання, духоўнасці – вылучалі ў цэнтр пісьменніцкай увагі. Усе яны пад паняццем роднай зямлі, зямлі-карміцелькі сімвалічна бачылі вялікае і ўсеабдымнае – паняцці Волі, Нацыі, Народа, Краіны, Гісторыі і Будучыні. На заканчэнне выступлення Генрых Далідовіч адказаў на шматлікія пытанні педагогаў, бібліятэкараў і вучняў, у прыватнасці пра яго гістарычны раман «Кліч роднага звона», прысвечаны калізіям утварэння ВКЛ у XIII ст., і трылогіі «Гаспадар-камень», дзе праявіліся версіі аўтара пра адзяржаўліванне Беларусі ў 1917–1919 гады і дзе ёсць прысвечанне роднай зямлі, бацьку і маці.

Уладзіслаў
ЛУКАШЭВІЧ

Мілая сэрцу Айчына

У Навагрудку ў канцы снежня мінула года прайшла веча, прысвечаная 210-годдзю з дня нараджэння Адама Міцкевіча, на якую прыехалі навукоўцы і музейныя работнікі з Гродна, Мінска і Польшчы.

Многія прамойцы адзначалі, што мастацка-эстэтычнай дамінантай творчасці паэта з'яўляюцца вобразы роднага яму Навагрудскага краю.

«І дзе б яму не даводзілася бываць у эміграцыі, якая і доўжылася да канца яго жыцця: у Германіі ці Італіі, Францыі ці Швецыі – заўсёды помніў сваю малую радзіму, якая была крыніцай яго шчырага і ўзнёслага песні, поўнай радасці і журбы, спадзяванняў і мрояў – усяго таго, з чаго складваецца шчасце і лёс чалавека», – так выказаўся даследчык жыцця і творчасці Адама Міцкевіча, дырэктар Дома-музея ў Навагрудку Мікола Гайба.

У гэты жа дзень прайшла прэзентацыя навукова-папулярнага выдання «Мілая сэрцу Айчына» Міколы Гайбы. Аўтар ужо працягнуў час на грамадскай аснове вядзе ў мясцовай раённай газеце «Новае жыццё» спецыяльныя старонкі: «Музейная мазаіка», «Спадчына», дзе змяшчаюцца матэрыялы пра культурна-асветніцкае жыццё горада і раёна. Таксама цікавыя артыкулы на гістарычныя тэмы, дзе нямаюць надаецца ўвагі жыццю і творчасці Адама Міцкевіча. У гэтым выданні заўсёды можна знайсці інфармацыю пра выстаўкі, розныя мерапрыемствы, друкуюцца тэматычныя віктарыны. Немагчыма не адзначыць, што гэтыя спецстаронкі Міколы Гайбы займаюць належае месца ў цікавым асвятленні культурнага жыцця Навагрудчыны.

Яўген ЛАПЦЕЎ,
г. Навагрудак

Былое... упершыню

29 студзеня ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі адкрылася выстаўка «Дэманструецца ўпершыню» (новыя паступленні ў музейны збор).

Штогод фонды музея папаўняюцца прыкладна 2 тысячамі прадметаў. Калекцыі робяць музей універсальным захаваўшым памяці пра мінулае.

Арнат (убор каталіцкага святара) з устаўкамі са слупкага пояса другой паловы XVIII ст. і фарфоравая талерка майсенскай мануфактуры з каралеўскага сервізу Аўгуста II Моцнага сярэдзіны XVIII ст. закупленыя музеем за кошт дзяржаўных сродкаў. А радзівілаўская карта пачатку XVII ст. паступіла ў музейны збор дзякуючы фундатарскай дапамозе Белзнешэканомбанка, які выступіў у ролі мецэната.

Каштоўныя знаходкі музейных археолагаў – вынік экспедыцый 2005–2006 гг., якія ладзіліся ў курганных

могільніках ля вёскі Пагошча Браслаўскага раёна. На выстаўцы прадстаўлены прадметы археалогіі першабытнага часу і Сярэднявечча. Музей уважліва сочыць за выпускам памятных манет Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь: экспануюцца манеты з 12 серый – «Гісторыя і культура беларусаў», «Гарады Беларусі» ды інш.

У планах музея стварыць адмысловую выстаўку, прысвечаную сямейным архівам каронных мінчанаў Хатынскіх-Злотнікавых, сям'і даследчыка гісторыі сувязі Э.М. Пятроўскага, сям'і народнага артыста СССР, родапачынальніка тэатральнай дынастыі У. Уладзімірскага.

У раздзеле «Метал» экспануюцца творы дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва культуры тавага прызначэння, якія паступаюць у музейны збор з Брэсцкай і Гродзенскай мытняў. Адтуль жа ў музей трапілі заходнееўрапейскія фотаапараты 1930-х гг.

Наша віншаванне

Доктару гістарычных навук, прафесару
Леаніду Міхайлавічу ЛЫЧУ

Шчыра і сардэчна віншваем Вас, вядомага даследчыка беларускай гісторыі і культуры, шануюнага аўтара «Краязнаўчай газеты», з 80-годдзем!
Ад душы зычымы моцнага здароўя, новых Ваших захопленых і глыбокіх пошукаў, здзяйсненняў на карысць адраджэння гістарычнай памяці, духоўнасці нашага народа!

Рэдкалегія «Краязнаўчай газеты»

«Не бяздзейнічаць, а рашуча брацца за справу»

Не зважаючы на паважны ўзрост, юбіляр толькі напачатку гэтага стагоддзя паспеў выдаць болей за дзесяць новых кніг, сярод якіх «Беларуская гісторыя ў постаці і здзяйсненнях» (2001), «Хрысціянства ў этнакультурным жыцці Беларусі (Ад старажытнасці да 1917 г.)» і «Гісторыя культуры Беларусі ад старажытных часоў да 1569 г.» (2005), «У асяроддзі хрысціянскага свету. Старонкі з гісторыі татарскага жыцця на Беларусі» (2006), «Татары Беларусі. На пераломе сацыяльна-палітычных эпох (XX – пачатак XXI стст.)» (2007). У 2004 годзе навуковец у «Бібліятэцы «Краязнаўчай газеты»» выдаў цікавую манаграфію «Краязнаўства – крыніца ведаў і нацыянальнага сталення», дзе прасачыў ягонае развіццё на тэрыторыі нашай краіны. Урэшце, Л. Лыч Амерыканскім біяграфічным інстытутам уключаны ў бібліяграфічнае выданне «500 вядучых навукоўцаў свету». У снежні 2002 года гэты ж інстытут надаў Л. Лычу тытул «Чалавек года», а ў студзені 2003-га прапанаваў даць згоду стаць сябрам рады кансультантаў пры названай установе (ад чаго навуковец адмовіўся з прычыны цяжкай хваробы жонкі).

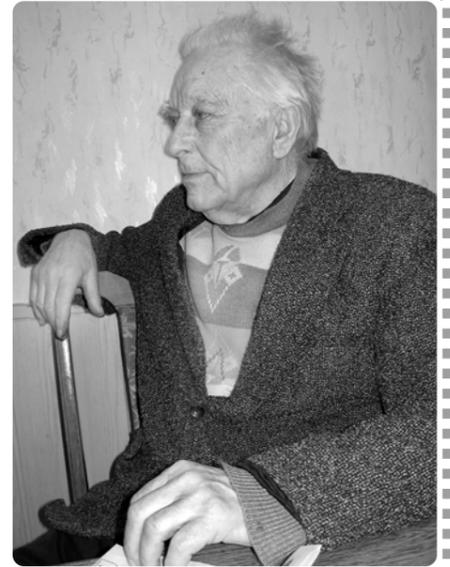
Напярэдадні юбілею слынны беларускі навуковец завітаў у рэдакцыю нашай газеты, каб падзяліцца сваімі развагамі пра сённяшні стан беларускай культуры, пра ролю інтэлігенцыі ў пашырэнні беларускасці, а таксама распавесці пра свой шлях у айчынную навуку. Гутарка была доўгая і насычаная, таму мы неаднаразова будзем звяртацца да гэтай сустрэчы на старонках нашага выдання. Сёння ж – першая частка таго інтэрв'ю. Яна тычыцца адказнасці кожнага за лёс роднай культуры.

– Надзвычай вялікая колькасць палітыкаў і інтэлігенцыі не разумее (ці не хоча разумець), у якім гаротным стане знаходзяцца – і не толькі сёння – нацыянальныя складнікі духоўнага жыцця беларускага народа. Ён так імкліва адыходзіць ад сваіх культурна-моўных традыцый, што проста страшна становіцца за лёс краіны. Уяўляю, якой была б рэакцыя палітыкаў да інтэлігенцыі Расіі, калі б яе народ адышоў ад нацыянальнай культуры і мовы. У нас жа на гэтае паглядаюць з алімпійскім спакоем, апраўдваючы, што франтальнае выцясненне з афіцыйнага ўжытку беларускай мовы і культуры адбываецца не ў выніку панавання чужых і далёкіх духоўных каштоўнасцяў, а тых, што належаць блізкаму рускаму народу. А каб апраўдаць такую форму культурна-моўнай асіміляцыі, нададзены статус другой дзяржаўнай. І дадаецца ідэалогія, што руская мова з'яўляецца яшчэ і яго другой роднай мовай. З гэтым ніяк нельга пагадзіцца і гэтак немагчыма апраўдаць, бо вынік такой палітыкі, такой ідэалагічнай апрацоўкі людзей да крайнасці небяспечны: народ пачынае жыць па-за сваімі прыроднымі духоўнымі каштоўнасцямі, галоўным чынам – па-за роднай мовай. Ідзе няўмольны працэс трансфармацыі беларусаў у нейкую цяжка падлеглую азначэнню этнічную супольнасць: менталітэт пакуль застаецца беларускі, а культурна-моўныя стандарты набываюць выразна рускае аблічча. Не думаю, што гэта будзе мець шчаслівы канец ці то для беларусаў, ці для славянскай супольнасці народаў, для сусветнай цывілізацыі.

– Можа, не ўсё так змрочна? Ці не занадта песімістычны пачатак размовы?

– Лічу, што не. Я не веру, што пры такой несправядлівай сітуацыі магчымае годнае існаванне беларусаў як самабытнай супольнасці. Ступень этнічнай дэградацыі апошніх узнялася так высока, што ставіць пад вялікае сумненне пра наяўнасць у іх здольнасці да нацыянальна-культурнага адраджэння. Пасля майскага рэфэрэндуму, у выніку якога ўсталявалася юрыдычная роўнасць беларускай і рускай моваў, а фактычна – апошняя з дапамогаю ўладаў выціснула першую практычна з усіх сфераў грамадскай дзейнасці чалавека. І значыць – надала працэсу русіфікацыі беларусаў дзяржаўны фактар. Ні разу не назіралася іх масавага выступлення ў абарону роднага слова. Значыць, ім яно не такое ўжо і роднае...

І самае страшнае, што поўны заняпад беларускай мовы не хвалюе (ці вельмі мала хвалюе) элітарную частку грамадства – інтэлігенцыю. Як і з боку ўсяго народа, сярод іх таксама не назіралася вялікага імкнення вярнуць адзіную на беларускія землі. На законны пасад. За апошнія дзесяць гадоў не прыгадаў сур'ёзнай масавай акцыі ў абарону таго, што так шануюць і сцерагуць усе цывілізаваныя народы свету. Не пабаюся сказаць, што сярод інтэлігенцыі (і сярод нацыянальна-адраджэнскай) ёсць нямаюць даволі добра сацыяльна абароненых асобаў. Жывучы ў кватэрах ці кватэрах з еўраарамонтам, ездзячы на імартных шыкоўных аўтамашынах, адпачываючы сям'ёй на курортах, ды вось ахвяраваць адзін-два мільёны на патрэбы нацыянальна-культурнага адраджэння ў іх няма жадання. Вось і атрымліваецца, што ў нас не было, няма і невядома, калі будзе, салідны нацыянальны культурны перыядычны друкава-

ны орган, на старонках якога не матэрыяламі на пару машынапісных ці камп'ютэрных старонак, а гэтнымі палосамі можна было б аўтару гаварыць пра надзённыя, надзвычай складаныя, праблемы, ад вырашэння якіх у вялізнай ступені залежыць само існаванне беларускага народа. Сёння ж яно стаіць пад вялікім пыталнікам. Але пасур'ёзнаму не хвалюе ні адказных за яе лёс палітыкаў, ні элітарную частку – інтэлігенцыю.

Цвяроза глянуўшы на ўсё, больш лагічным будзе не любімы пакаленнямі адраджэнцаў лозунг: «Жыве Беларусь!», а горкі да слёзаў: «Мрэ Беларусь!». І духоўна, і фізічна. Але выгукнуўшы іх, выдыхнуўшы гэтыя словы, трэба не бяздзейнічаць і спакойна рыхтавацца да этнічнай смерці, а рашуча брацца за святую адраджэнскую справу. Разлічваць не на дзяржаву, а на свае сілы.

Паводле статыстыкі ЮНЕСКО любая мова ідзе да немінучага заняпаду, калі на ёй навучаецца меней за 30 адсоткаў агульнай колькасці вучняў. У нас цягам некалькіх гадоў гэты паказчык значна ніжэйшы. Існуе рэальная пагроза поўнага знішчэння беларускай мовы, а з ёю і этнакультурнай самабытнасці карэннага насельніцтва Рэспублікі Беларусь.

– Скочым гэтую частку гутаркі пытаннем такім: а дзе ж выйце?

– Яго трэба шукаць супольна. Няма большай бяды для народа, як захлынуцца ў чужой моўна-культурнай стыхіі. Прычым, не мае значэння, што яна блізкароднасная ці больш багатая і развітая. Зусім не мяняе становішча, калі асіміляваны народ дзеля ўласнага супакоення пачне называць яе «роднай мовай». Звычайна першымі ўжываюць такое неспраўднае азначэнне асобы, якія садзейнічалі такому трагічнаму сыходу народа з этнічнай карты.

Беларускі народ знаходзіцца сёння на апошняй стадыі русіфікацыі. На яе без перапынку, на ўсю моц працуюць чыноўніцкі апарат, установы адукацыі, сродкі масавай інфармацыі... Таму самапасам тут нічога не выправіцца ў лепшы бок. Павінны быць прыняты дзяржаўныя законы, каб абараніць родную мову і культуру. Як тое робіцца ў многіх краінах свету. Паглядзіце нават на тую ж Францыю. Здавалася б, нішто не пагражае ёй, але там найперш дбаюць пра нацыянальную літаратуру, кіно, іншыя галіны культуры і грамадскага жыцця. Нам трэба пераймаць ад розных народаў, але пераймаць найлепшыя прыклады і ўзоры нацыянальнага будаўніцтва.

Госця ў рэдакцыі
сустрэкаў
Уладзімір ПУЧЫНСКІ

3 месца падзеі

Школа, дзе працуюць два музеі

У СШ № 3 г. Мёры болей як 20 гадоў таму быў адкрыты першы музей – краязнаўчы, якому ў 1994-м нададзенае званне «народны». А сёлета ў студзені тут адкрыты яшчэ адзін – Музей кнігі і друку. Абодва яны з’явіліся дзякуючы руплівасці настаўніка гісторыі, кіраўніка гісторыка-археалагічнага гуртка «Арганаўты мінуўшчыны» Вітаўта Антонавіча Ермалёнка, даўняга сябра і аўтара нашай газеты.

**Адкрыццё:
«Край наш светлы»**

На адкрыццё сабраліся не толькі вучні і настаўнікі гэтай школы і школаў горада, але і госці з суседніх раёнаў, а таксама загадчыкі аддзелаў адукацыі і культуры райвыканкама, дэпутат Палаты прадстаўнікоў ад Мёрскага раёна, праваслаўны і каталіцкі святары, мясцовая інтэлігенцыя.

Перад урачыстым пераразаннем чырвонай стужкі на адкрыцці музея гасцям было прапанавана добра прадуманае сцэнічнае дзейства пад назвай «Край наш светлы, бо кніжны». У ім знайшлі месца ўзгадка пра слаўную гісторыю кнігадруку і кнігазбораў на тэрыторыі Браслаўскага павета, куды некалі ўваходзіла сучасная Мёршчына, расповед пра сённяшніх літаратараў-землякоў, сцэнікі пра жыццё Ефрасінні Полацкай ды Францішка Скарыны... Добрым пачаткам дзейнасці новага музея стала ўганараванне Вітаўтам Ермалёнкам і дырэкцыяй школы рупліўцаў і зычліўцаў музея, якія спрычыніліся да значнай падзеі – болей як дзесяць чалавек атрымалі адмысловыя дыпламы. Гэта – прадстаўнікі мясцовых уладаў, настаўнікі, калекцыянеры. Сярод іх – і вучань 7 «б» класа гэтай школы Ігар Кандратовіч, якога настаўнік назваў сваёй надзеяй, прадаўжальнікам справы. Варта дадаць, што і сын В. Ермалёнка, Антон, – таксама ягоны годны прадаўжальнік. Цяпер юнак навучаецца на гістарычным

Сталеюць у 3-й школе сваё Ефрасіння і Францішак

загадчык аддзела культуры Часлаў Кашкур, дырэктар СШ № 3 Валянціна Атрошка, дэпутат Палаты прадстаўнікоў Уладзімір Скавародка, супрацоўнік Браслаўскага краязнаўчага музея Кастусь Шыдлоўскі. Апроч добрых словаў стваральнікам музея выступоўцы перадавалі друкаваныя выданні і сувеніры, якія, абяцаў сп. Ермалёнак, зоймуць у экспазіцыі годнае месца. Атрымалі слова і госці з Мінска, якія прыехалі на вялікую для раёна падзею – пісьменнікі Алена Масла і Міхась Скобла, журналіст «Краязнаўчай газеты» Уладзімір Пучынскі ды музыка Яраш Малішэўскі. Не абыйшлося без падарункаў і тут – былі перададзеныя для новага музея кнігі, газеты, кампакт-дыск з запісамі гурта «Pit Paff» (у якім грае Я. Малішэўскі). А выканаўцы роляў Еф-

але галоўнаю асобаю ўрачыстасці стаўся сам настаўнік гісторыі Вітаўт Ермалёнак. Ён, праўда,

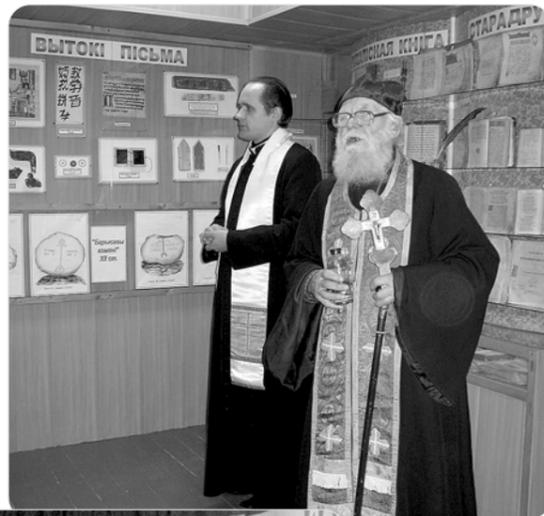
мяшкання. Таксама ў 3-й мёрскай школе. І на гэтак можа пайсці не тры гады (столькі ствараўся рукамі

Пераразаюць стужку В. Драба, У. Скавародка і В. Атрошка

большыню часу сціпла прасідуць у зале. Ды й што лішне казаць, калі вынік працы навідавоку. А ў планах – стварэнне яшчэ аднаго незвычайнага музейнага па-

вучняў і настаўнікаў школы Музей кнігі і друку), а меней часу, зазначыў В. Драба.

В. Ермалёнак падчас адкрыцця музея

факультэце Белдзяржуніверсітэта, ягоныя расповеды пра знаходкі ў галіне краязнаўства і радавод друкаваліся на старонках раённай газеты «Мёрскія навiны» і «Краязнаўчай газеты».

Перад прысутнымі выступілі загадчык райаддзела адукацыі Валерый Драба,

расінні Полацкай і Францішка Скарыны атрымалі памятнае падарункі з лагатыпамі кампаніі «Будзьма!» – майку ды маладзёвую сумку.

Грае Я. Малішэўскі

**Першая экскурсія:
«не без рарытэтаў»**

Калі была перарэзаная стужка, Вітаўт Ермалёнак правёў першую экскурсію па незвычайным для школы музеі.

А на стэндах – рукапісныя кнігі і старадрукі, Евангеллі ды рэлігійныя выданні на царкоўнаславянскай, польскай і беларускай мовах, падручнікі ад пазамінулага стагоддзя да нашых дзён, газеты, што ў розныя часы чыталі на Мёршчыне, паштоўкі і маркі... Што немаляважна – усё арыгіналы, за выняткам некалькіх муля-

жоў. Ёсць і рэдкія кнігі, якіх захавалася некалькі асобнікаў. Прыкладам, «Букварь для взрослых», выдадзены савецкімі ўладамі ў 1920 годзе. Але з-за вайсковых дзеянняў ім так і не пакарысталіся – пачак праляжаў гадоў 80 на гарышчы ў Лявонпалі... Кнігі няма нават у сталічных кнігасховішчах.

– У гэтым музеі, – расказвае В. Ермалёнак, – можна праводзіць урокі на розныя тэмы па гісторыі і літаратуры. У нас ёсць стэнд, прысвечаны ўзнікненню пісьменства (тут скарыстаныя муляжы – нашыя і зробленыя з дапамогаю Кастуся Шыдлоўскага). На прыкладзе іншых раздзелаў можна вывучаць рукапісныя кнігі, старадрукі, як змяняліся падручнікі. Дарэчы, акурат наш краязнаўчы музей паспеў стаць месцам правядзення цікавых урокаў па гісторыі краіны.

Калі ж казаць пра рэгіянальны турызм, то два школьныя музеі могуць стаць вартымі ўвагі кропкамі турыстычных маршрутаў на карце Мёршчыны. А месцаў такіх не толькі ў гэтым раёне – сотні. Важна, каб у кожнай кропцы былі апантанія гісторыяй людзі, каб яны мелі разнастайную падтрымку ад прадстаўнікоў улады і проста людзей, якія побач. Бо кожны з іх – гонар вёскі, горада, раёна, краіны.

Уладзімір ПІРОГ,
Мінск–Мёры–Мінск
Фота аўтара

Мінулаі восенню споўнілася 135 гадоў з дня нараджэння выдатнага вучонага Івана Іванавіча Замоціна, асобы неардынарнай, адметнай у гісторыі літаратуразнаўства і педагогікі. У 1920-я гады І. Замоцін актыўна далучыўся да беларускага нацыянальнага адраджэння. Таму лічым неабходным колькі слоў сказаць пра жыццёвы і творчы шлях гэтага таленавітага вучонага.

рык рускай літаратуры «ўваходзіў» у свет новай для яго нацыянальнай літаратуры. Увогуле, пярэ вучонага належыць звыш 140 навуковых прац, артыкулаў, манаграфій, нарысаў, рэцэнзій, прысвечаных рускай і беларускай літаратурам. У вышэйназваную

спрэчныя. Нельга, напрыклад, пагадзіцца з выказанай ім думкай, што Янку Купалу не ўдалася справа стварэння драмы і сатырычнай камедыі. Увогуле ж, манаграфіі, нарысы і артыкулы І. Замоціна прывабляюць чытача комплекснасцю і багаццем пер-

І яшчэ адно. Улічваючы, што беларускае літаратуразнаўства 1920-х гадоў не магло падняцца на новую ступень без неадкладнага разгортвання тэксталагічных даследаванняў, Замоцін за кароткі тэрмін становіцца заснавальнікам новай галіны навукі – беларускай тэксталагіі. Самым важным дасягненнем гэтай навукова-арганізатарскай і даследчай працы І. Замоціна стала двухтомнае акадэмічнае выданне твораў М. Багдановіча і манаграфія пра творчасць паэта. На думку У. Конана, калі б ву-

Іван Замоцін нарадзіўся 1 лістапада 1873 года ў сям'і беззямельнага селяніна ў вёсцы Крывуліна Бежацкага раёна Цвярской губерні (Расія). У восем гадоў застаўся без бацькі. Маці мыла бялізну ў настаўніцы, якая і заўважыла здольнасці хлопчыка да вучобы, уладкавала яго ў адну з гімназій у Пецяярбургу.

У 1897 годзе ён закончыў аддзяленне гісторыі і славазнаўства Санкт-Пецяярбургскага гісторыка-філалагічнага інстытута. Працаваў выкладчыкам моў у гімназіях Варшавы і Пецяярбурга, прыват-дацэнтам Варшаўскага і Пецяярбургскага ўніверсітэтаў. З 1908 года – прафесар Варшаўскага, у 1917–1922 гадах – Данскага ўніверсітэтаў, займаўся не толькі педагогічнай, але і плённай літаратуразнаўчай дзейнасцю.

У 1922 годзе І. Замоціна запрашаюць на пасаду прафесара Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. І вучоны з ахвотай згадзіўся пераехаць «у адноўленую Беларусь для дружацкага супрацоўніцтва», чытаў курс метадыкі выкладання літаратуры. З 1931 года І. Замоцін стаў прафесарам Мінскага педагогічнага інстытута. Адначасова (з 1925 года) працаваў у Інстытуце беларускай культуры (затым – АН БССР).

За два гады І. Замоцін дасканала вывучае беларускую мову і літаратуру, становіцца адным з вядучых вучоных Беларусі таго часу, выдатным даследчыкам творчасці Максіма Багдановіча, Якуба Коласа і іншых пісьмнікаў. Асабліваю ўвагу член-карэспандэнт Акадэміі навук СССР, доктар філалагічных навук, прафесар, акадэмік Акадэміі навук БССР І. Замоцін надае творчасці Якуба Коласа. Так, Яфім Гаварушка ў артыкуле «Колас і Замоцін» «Маладосць». 1982. № 11. С. 166 прыгадвае словы жонкі вучонага Веры Паўлаўны, якая дакладна перадала меркаванне самога Якуба Коласа: «Ніхто з літаратуразнаўцаў і крытыкаў так грунтоўна і глыбока не разглядаў маю творчасць, як Іван Іванавіч Замоцін. Я вельмі ўдзячны яму».

І сапраўды, у 1920-я гады, калі пачала браць верх вульгарызатарская крытыка, на старонках часопіса «Польмя» з'явіўся грунтоўны артыкул І. Замоціна пра Якуба Коласа. Гэты артыкул У. Конан у прадмове да

Імя на скрыжальных роднай літаратуры

кнігі «І. Замоцін. Творы» (1991) называе мікраманаграфіяй, дзе паэма «Новая зямля» разглядалася як магістральная «пуціна беларускай літаратуры». Парадаксальна, што якраз не мясцовыя крытыкі, а рускі вучоны аказаўся «прапрокам не ў сваёй айчыне», пранікліва заўважыў у Коласавай паэме этапны твор, мастацкае падсумоўванне цэлай эпохі ў жыцці народа.

Як адзначае даследчык, неабходнасць дадаць сваім рэальна-бытавым назіранням адпаведную форму вывела Якуба Коласа на пуціну мастацкага сінтэзу рэальных сродкаў жывой народнай гутаркі. Перш за ўсё яму трэба было знайсці для сваіх назіранняў адпаведны літаратурны жанр. Паказваючы народны побыт, ён рызыкаваў упасці ў тон сентыментальнага народніцтва або нават у меладраматызм і хадульнасць. Якуб Колас перамог гэтую цяжкасць тым, што ўзяў для паэмы сюжэт без усялякіх эфектных эпізодаў, пераказаны роўным і спакойным тонам. У паэме, можна сказаць, адчуваецца амаль што эпічны спакой Калевалы.

Для такога жанру няўхільна трэба было звяртацца да жывых матэрыялаў народнай гутаркі і сінтэзаваць іх у мастацкім стылі паэмы. І Якуб Колас, падкрэслівае вучоны, сярод беларускіх паэтаў – адзін з найбольш дбалых ахоўнікаў чысціні беларускай мовы. Паэтам створаны настолькі яркія тыповыя малюнкi і вобразы, што яны несумненна набываюць значэнне мастацкага дакумента беларускай культуры.

І. Замоцін шчыра папрацаваў для культурнага адраджэння беларускага народа, разам з ім перажыў духоўны ўздым і разам з ім пацярпеў ад сталінскіх рэпрэсій

З восені 1923 года, калі вучоны здаў у «Польмя» сваю першую працу на беларускай мове «Пуціны беларускай літаратуры (Якуб Колас «Новая зямля»)», пачаўся новы этап у яго творчасці. Сёння нельга не падзівіцца, з якой прафесійнай кампетэнтнасцю гісто-

кнігу І. Замоціна ўвайшлі дзевяць літаратуразнаўчых артыкулаў: «Чарговыя задачы вывучэння гісторыі беларускай літаратуры», «М. Багдановіч. Крытычна-бібліяграфічны нарыс», «Пуціны беларускай літаратуры (Якуб Колас «Новая зямля»)», «Паэма Якуба Коласа «Сымон-музыка» як аўтахарактарыстыка», «Беларуская драматургія (драматычныя творы Янкі Купалы)», «Аб новых рукапісах В. Дуніна-Марцінкевіча», «Літаратурная спадчына

Замоцін за кароткі тэрмін становіцца заснавальнікам новай галіны навукі – беларускай тэксталагіі

А.Б. Петрашкевіча (па рукапісных матэрыялах)», «Драматычныя творы Цішкі Гартнага», «Творчы шлях Крапівы: 1922–1932». Да артыкулаў змешчаны таксама каментарыі.

Як бачым, спектр праблем развіцця беларускай літаратуры, які разглядаў вучоны, даволі шырокі. Да шматлікіх з іх ён звярнуў-

ся першым сярод даследчыкаў і крытыкаў у Беларусі. Па словах Юльяна Пшыркова, многія думкі Замоціна знайшлі далейшае развіццё ў працах сучасных беларускіх літаратуразнаўцаў. Сказанае, аднак, не азначае, што ўсе палажэнні і высновы вучонага бяс-

парадаксальна, што якраз не мясцовыя крытыкі, а рускі вучоны аказаўся «прапрокам не ў сваёй айчыне», пранікліва заўважыў у Коласавай паэме этапны твор, мастацкае падсумоўванне цэлай эпохі ў жыцці народа

шакрыніц: творчасць кожнага пісьмніка даследуецца ў кантэксце агульнага літаратурнага працэсу і ў адзінстве з развіццём крытыкі, журналістыкі, грамадскай думкі.

Вытрымала выпрабаванне часам даследаванне «Паэма Якуба Коласа «Сымон-музыка» як аўтахарактарыстыка». Яно і сёння адзін з лепшых твораў крытычнай думкі пра лірыка-эпічную паэму, якая, па меркаванні У. Конана, не мае аналагаў у еўрапейскай літаратуры. Даследчыка найперш зацікавіла таямніца мастацкай творчасці, што заўсёды была ў полі зроку беларускай літаратурнай традыцыі. Ёсць у артыкуле цікавая гіпотэза, своеасаблівае адкрыццё тагачаснай крытыкі, якое было вынікам супастаўлення матываў «музыкі» ў творчасці такіх непадобных паэтаў, як Максім Багдановіч і Якуб Колас.

Дарэчы, на падставе аналізу паэмы «Сымон-музыка» І. Замоцін даследаваў

таямніцу ранняга фарманвання спецыфічна «мастакоўскай душы» ў дзіцяці з яе надзвычайнай чуллівасцю і ўспрымальнасцю.

Важнае значэнне мела і педагогічная дзейнасць І. Замоціна. Цудоўныя лекцыі прафесара, прачытаныя на літфаку Вышэйшага педагогічнага інстытута (цяпер Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка), запомніліся тагачасным студэнтам на ўсё жыццё. Вось што ўспамінаў, напрыклад, былы настаўнік, ветэран працы са Смалевічаў, Яфім Гаварушка: «Лекцыі Замоціна былі не толькі глыбокія, змястоўныя, але і вельмі цікавыя і захапляючыя. Выкладчык вучыў студэнтаў: «Майце свой падыход, сваю канцэпцыю па кожным літаратурным творы. Не займайцеся, паважаньня студэнтаў, плагіяцтвам чужых думак з крытычных артыкулаў, смялей выказвайце ўласныя меркаванні. Вы здольны самастойна зрабіць аналіз мастацкага твора. Рэкамендую крытычныя працы чытаць толькі пасля таго, як у вас складзецца свой погляд на тую ці іншую літаратурную прадукцыю любога пісьмніка». (Любімы настаўнік» // Голас Радзімы. – 1989. – 27 красавіка).

Міхась КАВАЛЁЎ,
г. Рагачоў

Чытач разважае і прапануе

15 ліпеня: належа адзначым Дзень абаронцаў Айчыны

Некаторыя краіны рыхтуюцца адзначыць неўзабаве 600-годдзе найвялікшай бітвы Сярэднявечча – Грунвальдскай.

Шмат пакаленняў заходнееўрапейскага людзкі перадавалі з вуснаў у вусны наказ нашчадкаў не ісці на нашу славянскую зямлю са зброяй у руках пасля сакрушальнага разгрому Тэўтонскага ордэна, які адбыўся 15 ліпеня 1410 года пад Грунвальдам.

І сапраўды, паўтысячы гадоў пасля тых падзей на зямлю Беларусі, якая тады была ў складзе Вялікага княства Літоўскага, не ступала нага нашчадкаў крыжакоў. Свой уклад у перамогу ўнеслі некалькі краін – продкі з многіх сённяшніх польскіх, беларускіх, украінскіх і расійскіх зямель, татары і інш.

Беларуская зямля здаўна з'яўляецца донарам для многіх краін і народаў. Колькі выдатных беларусаў, якія нарадзіліся і выраслі тут, падпітваючыся жыватворнай аўрай нашай зямлі, праславілі многія краіны свету! Відаць, так наканавана лёсам, што мы аддаём іншым краінам і народам лепшых сваіх сыноў і дачок... Дык нельга аддаваць хаця б сваю гісторыю! На чым жа нам выхоўваць нашу будучыню – юнае пакаленне? На адных агульных лозунгах (нават самых лепшых, як, скажам, «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся») далёка не паедзеш. Подзвігі нашых продкаў – гэта прыклад для дзяцей і моладзі.

Талерантныя беларусы не супраць дзяліцца з іншымі народамі самым лепшым, што ў іх ёсць. Але вялікі грэх цалкам адмаўляцца ад усяго свайго, найперш ад гісторыі свайёй краіны. Досыць лічыць, што гісторыя старажытнай Беларусі пачалася з Кастрычніцкага перавароту 1917 года.

Усе святы звычайна звязаны з той ці іншай вельмі важнай гістарычнай падзеяй. Давайце ж прааналізуем, адкуль узяўся Дзень абаронцаў Айчыны, які мы, беларусы, да гэтага часу святкуем чамусьці 23 лютага. Не задумваючыся. Па інерцыі. Нават і пасля таго, як распаўся СССР.

З чым жа звязана гэта дата? Згодна савецкаму міфу 23 лютага 1918 года рэвалюцыйныя вайсковыя

часці разграмілі кайзераўскія войскі, што наступалі на Петраград. І згодна гэтага міфа ў СССР святкаваўся Дзень Савецкай Арміі. Але ж расійскія гісторыкі ўжо даўно даказалі, што чырвоныя атрады на чале з старшынём Цэнтралта Дыбенкам ніякай перамогі не атрымалі, яны пабеглі з поля бою. Выратавала Петраград ад нямецкай акупацыі тое, што ў Нямецчыне таксама адбылася рэвалюцыя, і ў гэтай краіне ўжо фактычна не было арміі, а засталіся толькі разрозненыя атрады. З гэтай нагоды праз два дні пасля падзей пад Нарвай і Псковам Ленін у газеце «Праўда» напісаў злосны артыкул «Цяжкі, але неабходны ўрок». Старшыня Вышэйшага ваеннага савета Бонч-Бруевіч загадаў арыштаваць Дыбенку і пад канвоем даставіць у Маскву, што і было зроблена. За тое, што пакінуў баявы пазіцыі, Дыбенка быў выключаны з партыі.

Такім чынам, 23 лютага мы святкуем дзень трыумфу нямецкіх войскаў. Як жа пацяшаюцца ў сувязі з гэтым над намі немцы! Таму даўно прыйшоў час зрабіць усенародным беларускім святам Абаронцаў Айчыны зусім іншую дату – дату сапраўднага трыумфу нашай доблесці.

Дзіва здзіўнае: іншыя краіны славяць перамогі сваёй краіны, у якія б часы яны ні адбываліся, а мы замоўчваем нават найвялікшы перамогі сваіх продкаў!

Вядома некалькіх грандыёзных бітваў, у якіх беларускія воіны атрымлівалі вялікія перамогі: Грунвальдская 15 ліпеня 1410 года – над тэўтонскімі рыцарамі, Аршанская 8 верасня 1514 года – над маскоўскім войскам, на Сініх водах – над татарами.

Можна было б зрабіць днём Абаронцаў Айчыны 8 верасня – дзень перамогі войскаў ВКЛ на чале з князем Астрожскім над маскоўскім. Ды нам, памяркоўным беларусам, некалькі гадоў зрабіць усенародным святам гэты дзень, каб не пакрыўдзіць суседзяў. Да таго ж, яны – нашы саюзнікі.

Чаму мы такія баязлівыя? Гісторыю назад не вернеш, не пераробіш. Трэба браць прыклад з расіян. Яны не пасаромеліся ў Маскве зрабіць вялікім дзяржаўным святам 4 лістапада, дзень выгнання з Масквы Ілжэзімітрыя. Хаця цяпер і школьніку вядома, што Ілжэзімітрый – ніякі не паляк, а беларускі шляхціц са Шклова.

Але чаму не ўзяць тады іншую дату для гэтага свята – 15 ліпеня, дзень, калі пад Грунвальдам нашы слаўныя войскі пад камандаваннем Вялікага князя ВКЛ Вітаўта і караля Польшчы Ягайлы разграмілі шматтысячную прафесійную армію наймагутнейшай у той час мілітарысцкай дзяржавы – Тэўтонскага ордэна! Ніхто не ведае: прайграй мы тую бітву – ці існавалі б сённяшнія Беларусь, Польшча і Украіна, ці існавала б нават Расія?

Цяпер Беларусь па насельніцтве, тэрыторыі і эканамічным патэнцыяле – сярэднеўрапейская краіна. А некалі наша краіна ВКЛ была адной з самых развітых і магутных краін Еўропы, аб чым сведчыць перамога над самым моцным ваенным праціўнікам таго часу – Тэўтонскім ордэнам.

Праз год мы будзем адзначаць дзве найважнейшыя ваенныя юбілейныя даты ў гісторыі нашай краіны: 65-годдзе перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне і 600-годдзе перамогі ў Грунвальдскай бітве.

Кожны народ хоча, каб яго паважалі. Дык давайце ж усталюем і ўзаконім не міфічны, а сапраўдны дзень вайсковай славы беларускага народа – 15 ліпеня і назавём яго Днём Абаронцаў Айчыны.

Думаецца, нашчадкі тэўтонцаў (а там былі не толькі немцы) за гэта на нас крыўдзіцца не будуць. Не немцы і іншыя за Дзень Перамогі 9 мая 1945 года над фашызмам.

Уладзімір ШУЛЯКОЎСкі

3 выданняў краязнаўцаў краіны

Рунічныя надпісы з Маскавічаў

Шмат хто ведае аб тым, што на гарадзішчы Маскавічы знойдзены абломкі костак з надрапанымі рунічнымі надпісамі. Іх расшыфроўкай займалася Е. Мельнікава з Масквы. Нарэшце мы маем магчымасць даведацца, што пісалі варагі, якія жылі на Браслаўшчыне. Расшыфроўка маскавіцкіх рунаў падаецца ў кнізе Е. Мельнікавай «Скандынавіцкія рунічныя надпісы» (М., 2001). Копіі адпаведных старонак кнігі ласкава даслала ў Браслаўскі краязнаўчы музей археолаг Людміла Дучыц.

Ва ўступе да расшыфроўкі маскавіцкіх матэрыялаў Мельнікава адзначае, што ўсяго на гарадзішчы знойдзена звыш 120 костак з надпісамі, знакамі і г.д. Рунічныя літары прадстаўлены ў асноўным прасцейшымі па графі-

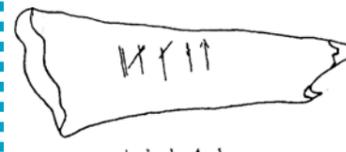
цы знакамі, амаль адсутнічаюць знакі складанага малюнка. Даволі шмат знакаў, якія не з'яўляюцца рунамі, а толькі падобныя на іх. Ёсць некалькі надпісаў, выкананых рунамі, але пры расшыфроўцы аказалася, што яны лацінскія (гэта характэрна для Скандынавіі XII–XIV стст.). Шмат у якіх выпадках надпісы спалучаюцца з малюнкамі.

Ніжэй падаём прыклады расшыфроўкі некаторых маскавіцкіх рунічных надпісаў, прапанаваныя Е. Мельнікавай.

(Паводле выдання краязнаўцаў Браслаўшчыны «Павет». № 5, 2002)

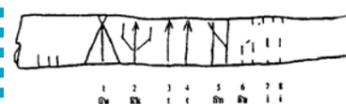
5. Надпіс чытаецца як teitu – «Веселіся».

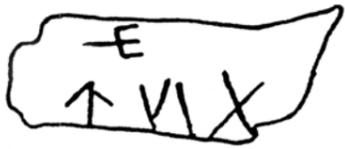
1. Надпіс чытаецца як Jökell – Ёкель – гэта мужчынскае імя.

6. Надпіс чытаецца як rettu – «Вырашай».

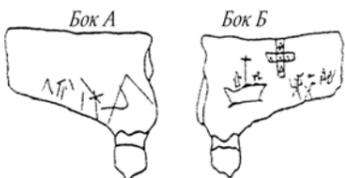
2. Надпіс мае магічнае значэнне. Тут запісана заклінанне ці праклён. Сустракаюцца руны: «бык», «нарыў» ці «язва», «нягоды, нястачы», «лёд». Цалкам надпіс не расшыфроўваецца.

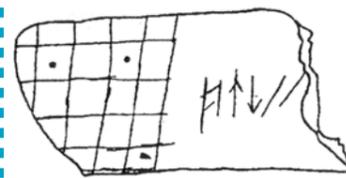
7. Надпіс чытаецца як takia – «даход», «паступленне ў казну». Адлюстраванне трызубца можа быць ужыта як сімвал княжацкай улады.

3. Надпіс утрымлівае распаўсюджанае ў Скандынавіі імя Oddi – Одзі.

8. Рунападобныя знакі, якія не расшыфроўваюцца. Надзвычай цікавы малюнак: карабель з мачтай, крыж з фігурамі і чатыры чалавечыя фігуркі. Гэта сцена надзвычай падобная да рэльефу на саркафагу упсальскага біскупа Генрыха (захоўваецца ў Хельсінкі). Рэльеф прысвечаны прыбыццю місіянераў у Фінляндыю, якіх сустракаюць мясцовыя жыхары. Чалавек, які выразаў сцэну на маскавіцкай костцы, быў знаёмы з гэтай падзеяй.

4. Костка з сеткай і надпісам Oddi – Одзі. Сетка нагадвае дошкі для гульні ў шашкі ці шахматы. Падобныя сеткі вядомыя на землях, дзе прысутнічалі вікінгі. Яны не маглі быць паўнацэннымі дошкамі для гульні, а хутчэй за ўсё выкарыстоўваліся для аднаразовай імітацыі гульні.

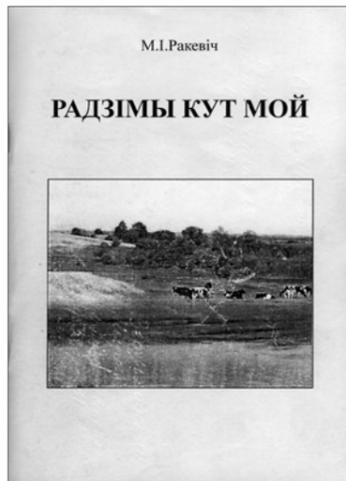
Грунвальд: рыцарскія фестывалі, нашыя дні

3 бібліятэкі «КТ»

У прадмове да кнігі Мікалая Ракевіча «*Радзімы кут мой. Вёска Ваўчкі і яе ваколіцы*» (Слонім, 2008) Сяргей Чыгрын паставіў яе ў адзін шэраг з такімі вядомымі масавым чытачу краянаўчымі выданнямі, як «*Была такая вёска*» М. Улашчыка, «*Дзярэчынскі дыярыуш*» М. Скоблы, «*Парэчча*» А. Талерчыка. Дададзім сюды і кнігу самога С. Чыгрына «*Чамяры і чамяроўцы*».

Напісанае М. Ракевічам у згаданым шэрагу, аднак некаторымі адметнасцямі нават вылучаецца з яго. Упэўнена, час яшчэ вызначыць сапраўдную каштоўнасць зробленага для сваёй малой радзімы «і ўвогуле пра беларускую вёску» ім, настаўнікам са Слонімшчыны.

Школа будзе святкаваць сямідзесяцігадовы юбілей. Як некалі загадалі годам адкрыцця школы

Сёння той, каму пашчасціць далучыцца да зробленага не прафесійным пісьменнікам, не гісторыкам-даследчыкам, а, як адзначыў і С. Чыгрын, «простым настаўнікам» (далёка няпроста!), будзе ўражаны адкрыццём скарбу. Чытачу гэтай кнігі будзе вернута многае з памяці пра свае вытокі. Ён зведае пачуццё, радаснае пачуццё цяжка хворага чалавека, да якога цудоўным чынам вярнулася магчымасць паўнацэннага жыцця.

М. Ракевіч піша: «*Гістарычная памяць ад бацькоў дзецяў, на жаль, з генамі не перадаецца. Кожны чалавек нанава асвойвае абсягі даўніны. Гэтую памяць выхоўваюць апавяданні бабулі і маці, помнікі, святыя для народа мясціны, назвы вуліц, словы настаўніка, калі ён мае што сказаць. Мы жывём, не ведаючы сваёй будучыні, але ведаць мінулае павінны, бо гэта засцерагае карабель жыцця ад рыфаў, дзе ўжо зазналі жахі крушэння тых, хто плыве на ім раней*».

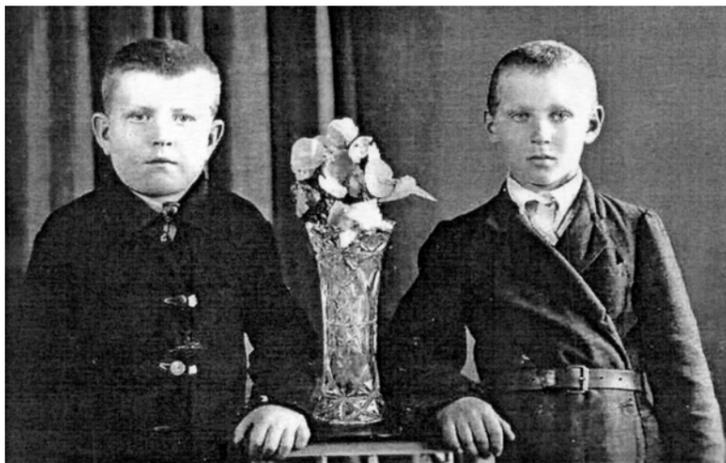
Кніга «*Радзімы кут мой*» прасякнута пафасам аўтарскага пераканання, што толькі памяць надзелена спрадвечнай здольнасцю ператвараць мінулае ў цяперашняе, звязваць сучаснае з будучым. Мікалай Ракевіч зрабіў спробу выканаць місію сувязнога часоў і пакаленняў у маштабах сваёй малой радзімы і свайго роду, сваёй сям'і.

А ўрэшце, што цікавага ў кнізе М. Ракевіча для таго, хто не жыве і ніколі не жыў у вёсцы Ваўчкі, ні ў «яе ваколіцах»?

Згадалася, як некалі школьнікі-турысты са Слоніма ішлі на возера Бяздоннае праз маю вёску Клепачы. А вось яна якраз у ваколіцы Ваўчкоў, бо вёска адна ад адной за кіламетр, калі не меней. Аўтар піша, што род Ракевічаў з Ваўчкоў паходзіць ад роду Ракевічаў (Федарчукоў) з Клепачоў. Да гэтага ж роду па лініі маці маю гонар належаць і я. Дык вось нехта чамусьці параіў падарожным з Слоніма сустрэцца са мною, маўляў, умее цікава расказаць пра гісторыю роднай вёскі ці яе ваколіц. Згадала ім толькі некалькі паданняў пра незвычайную прыгажосць возера, якое адразу за вёскай. Дарэчы, на Бяздонным вельмі любіў быць У. Караткевіч...

Мне пякуча сорамна за колішні вопыт «экскурсавада» па сваёй малой радзіме. Вось калі б у мяне (а было мне тады гадоў пад трыццаць) запыталіся пра

Засцерагчы карабель жыцця...

Янак Кацельнікаў і Коля Ракевіч (1942 год, Слонім)

штосьці з гісторыі імперыі ці гісторыі «ума, чести и совести нашей эпохи» – расказала б. А пра сваё амаль нічога не ведала! Ва ўсіх у нас, бяспамятных, быў адзін адрас – Савецкі Саюз, пра «дом» і пра «вуліцу» нам тады загадана было забыцца. І трэба прызнаць і прызнацца, што загад той мы выканалі бездакорна. Зачараваныя «гігантамі», мы маглі ведаць на памяць ці не ўсе паэмы Маякоўскага, а тое, што ў нашай школе вучыўся Кандрат Лейка, што родам ён з суседняй вёскі Збочна, – не ведалі. Памяць мы яшчэ не вярнулі і сёння. С. Чыгрын адзначае ў прадмове, што «значнае месца ў кнізе адведзена Азярніцкаму народнаму вучылішчу, якое было адкрыта ажно ў 1862 годзе. Дарэчы, тут некалі вучыўся беларускі драматург і паэт Кандрат Лейка...».

У 2009 годзе мая родная

Работнікі Азярніцкай воласці (1944 г.)

лічыць 1939 год, так і па сёння так лічым. Усе мы – «трыццацідзесятнікі». З 1939 года – наша «гісторыя»: якая гісторыя – такія ж і мы. Калі роду ці народу перацінаецца сувязь з каранямі, то амнезія гарантавана.

С. Чыгрын вызначыў змест і жанр кнігі М. Ракевіча як «добраю вязанку ўспамінаў аўтара». Трапнае азначэнне! Аднак хочацца ўдакладніць: аўтарская «вязанка» таму атрымалася добрай і важкай, што ў яе дадаліся ўспаміны многіх людзей, каго ведаў аўтар і паспеў (вось што вызначальнае!) паслухаць, а пачутае – занатаваць. Мікалай Іванавіч казаў мне пра сваё моцнае шкадаванне, што не пачаў такую працу хоць бы гадоў дваццаць таму. Так, тады яшчэ жыло больш людзей, якія б дапамаглі за-

хавальніку вечнасці звязаць «вязанку» ямчэй, больш надзейна і трывала, каб перадаць скарб наступным пакаленням, каб вярнуць нам памяць, а нашым дзецям і ўнукам – гаючую ваду з іх жа вытокаў.

Аўтар кнігі надзелены здольнасцю бачыць незвычайнае ў звычайным, узвышанае ў зямным, прыгожае ў будзёным. Ён стварыў цэлую галерэю партрэтаў дарагіх яго сэрцу людзей. У галерэі партреты не толькі родзічаў і сваякоў, але і суседзяў, аднавяскоўцаў. Раздзелы так і называюцца: «Самыя блізкія і мілыя сэрцу аднавяскоўцы», «З імі назаўсёды наша добрая памяць».

Кнігу М. Ракевіча можна назваць прамовай фактамі, а філасофію факта аўтар дару-

зведаў жахі не толькі вайны, але і чэрствасць блізкага чалавека, не зламацца, не зняверыцца, не азыгнуць душой, а дараваць здраду і эгаізм... І які ж мудры ўрок усім нам! Сапраўды ў жыцці, нават самым нялёгкім, здавалася б, беспрасветным, заўжды ёсць тое, чым можна ўратавацца і лекаваць сваю душу. Мабыць, толькі дараванне крыўдаў і здрадаў не асляпляе, а асвятляе і дапамагае спасцігнуць, як павінна і як не павінна быць, каб застацца чалавекам.

Сведчанне пра многія прыкметы мінулага будзе цікавым для дэмографіаў, сацыёлагаў, этнографіаў. Толькі на прыкладзе вёскі Ваўчкі і яе ваколіц, на прыкладзе таго ж мястэчка Азярніцы, аўтар пераканальна давеў, як многа нам страчана. Засведчаная аўтарам былая слава і моц Азярніцы і наша параўнанне былога з сучасным наводзіць на вельмі сумныя высновы. Выміранне ці занябанне беларускай вёскі пагражае нацыі трагічнымі наступствамі. У тым лішні раз пераканваешся, прачытаўшы кнігу М. Ракевіча, якая валодае велізарным пазнавальным і выхаваўчым патэнцыялам.

Кніга М. Ракевіча павінна быць у кожнай ваўчкоўскай і ваколічнай сям'і. Ведаю, сёння ў маіх родных мясцінах засталася мала карэнных жыхароў, пераважаюць прышлыя. Хай будучыя знышчаныя на гэтай зямлі. І вось для іх кніга М. Ракевіча патрэбна не менш, чым для карэнных жыхароў. Яна павінна быць на ўроках гісторыі і ў пазакласнай працы ў кожнага вучня Азярніцкай (і не толькі Азярніцкай!) школы.

У нашых агульных інтарэсах зрабіць усё магчымае, каб адбылося перавыданне такой значнай кнігі і каб наклад яе быў адпаведны. Не 30 экзэмпляраў, як цяпер. Вядома, па ёй павінен «павадзіць» сваёй рукой рэдактар, павадзіць так, каб не пазбавіць яе унікальнасці і народнай сугнасці. Хай у кнізе абавязкова застануцца фотаздымкі і радавод сям'і Ракевічаў. Чытач з іншых «ваколіцаў» наўрад ці будзе ўчытвацца ў імёны і даты жыцця людзей з роду Ракевічаў. Важна іншае: радаводнае дрэва Ракевічаў стане яму ўрокам, як трэба ведаць і зберагаць сваё, роднае.

У Леапольда Родзевіча, аўтара знакамітага «Збянтэжанага Саўкі», ёсць п'еса «П.С.Х.». П'еса пра тое, як селянін з жонкаю стварыў партыю «Пільную сваю хату». Твор быў забаронены пры польскай, а пасля 1939 года – пры савецкай ўладзе. Назва п'есы – сімвалічная. Сёння нам ніхто не забараняе адрадыць забыты прыныцы «пільную сваю хату». Тым і ўратаемся.

чае вывесці чытачу. Павагай да чытача абумоўлена адсутнасць маралізатарства і дыдактыкі. А вонкавай неадпаведнасцю зместу, пранізліва трагедыянага, і манеры апавядання, нестароннай, па-мужчынску стрыманай і лапідарнай, дасягаецца ўжо згаданы эффект катарсісу.

Манера апавядання стрыманая, лапідарная не толькі пры апісанні лёсаў дарагіх аўтару людзей, але і ўласнага, сатканага ў дзяцінстве і пасляваенным юнацтве з трагічных момантаў. Нельга без хвалявання чытаць пра сірочую долю хлоп-

Аўтар з мамай (1944 г.)

чыка, які ў 13 гадоў застаўся без маці, светлы вобраз якой пранёс праз усё жыццё. Уражвае здольнасць падлетка, які

Сёлета наша родная з Мікалаем Іванавічам Азярніцкай школа будзе святкаваць юбілей. Збяруцца выпускнікі, будуць славіць школу і настаўнікаў, а школа – ганарыцца сваіх славных выпускнікоў. Пра некаторых з іх піша і М. Ракевіч. Дарэчы, я не магу зразумець, чаму доктар навук, віцэ-адмірал Балтыйскага флоту, французскі оперны спявак ці аўтар некалькіх кніжак больш значны і славны, чым добры механіатар ці жывёлавод, які прыгадзіўся там, дзе на радзіўся, які сумленна робіць сваю справу, пільнае сваю хату, добра выхоўвае сваіх дзяцей. Мяркую, што ў такой іерархіі ў нас яўны перакос: зной працуем на сіндром «слаўны бубны за гарамі»...

Такое маё ўсведамленне зробленага і Мікалаем Ракевічам. Славныя ўсе, хто пільнае сваю хату.

Марыя ВЕРЦІХОЎСКАЯ

(Працяг.
Пачатак у № 4)

Перад тым, як прывесці знойдзеныя ў архіве дакументы, крыху раскажам пра жыццё Дзмітрыя Булгакоўскага. Ён нарадзіўся ў г. Ялец Арлоўскай губерні, у 1869 годзе скончыў Мінскую духоўную семінарыю, восенню таго ж года пасвечаны ў сан святара Морацкай царквы Мазырскага павета. У 1870 годзе пераведзены ў Пінск, дзе служыў святаром Фёдараўскага сабора пад непасрэдным кіраўніцтвам настояцеля Васіля Грудніцкага, які, канечне, зацікавіў яго гісторыяй і культурай Палесся. Адначасова малады святар выкладаў царкоўнаславянскую і рускую мовы ў Пінскім духоўным вучылішчы. 15 лютага 1874 года Дзмітрый Булгакоўскі памяняўся пасадамі з настаіцелем Купятіцкай царквы Феліксам Дружылоўскім. Пасля гэтага паміж святарамі пачалася працяглая і не зусім прыгожая судовая справа, што бачна з наступнага дакумента (ф. 136, воп. 1, спр. 34456, арк.12):

«В Мінскую Духовную Консistorию Купятіцкой Николаевской церкви священника Дмитрия Булгаковского
Прошение

Между мною и моим предместником священником Феликсом Дружиловским возникли некоторые недоумения и несогласия в расчётах по земельной части. Вследствие сего мы, избрав по обоюдному согласию двух соседних священников Лонгина Шумаковича и Игнатия Дешковского, просили их разобрать наше дело. Но когда явившиеся священники приступили к разбирательству, о Дружиловский заявил, чтобы приглашённые при разбирательстве дела основались на правилах Присутствия православногo духовенства от 9 февраля, Высочайше утверждённого 24 марта 1873 г. На это требование его возрадили, что «схожестъ быть в правилах, недавно вышедших в свет, нет указания на все случаи, какие могут встречаться в практике; а если обязует нас держаться правил, то вы сами, как люди грамотные, можете, прочитав правила, разрешить свои недоумения». После того о Дружиловский сам избравший о. Шумаковича и о. Дешковского и положившись на их добросовестность, не стеснился к удивлению их и моему сказать прямо им в глаза: «так вы можете отнять от меня все посеви и присудить о. Булгаковскому» и сам тотчас уехал в г. Пинск.

Почти три месяца я ожидал, что может быть мой предместник по соб-

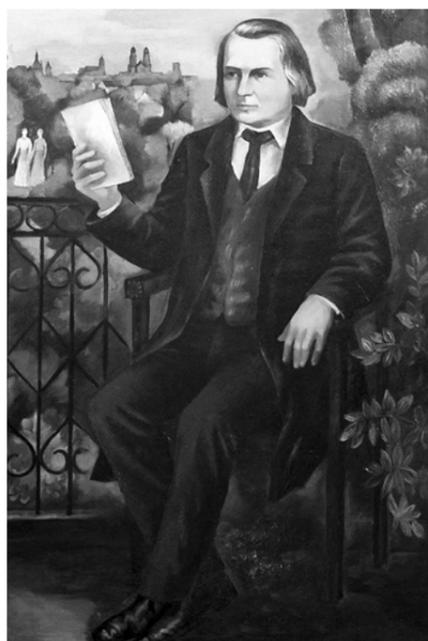
ственному благоразумию и опытности или по совету других сделает со мною то или другое соглашение относительно возникшего спора. Но проходит время и ожидания напрасно. Пробовал даже делать ему уступку в расчётах и это не помогло прекращению спора. Между тем время мало помалу приближается к жатве, а спор остаётся неразрешённым.

Вот эта крайность заставила меня сверх всякого моего желания утруж-

ваціў свайго былога начальніка, наглядчыка Пінскага духоўнага вучылішча і адначасова загадчыка свечачнага завода Віктара Тарановіча (1839 – ?) у тым, што той утайў частку здадзенага ім на завод воску. Загадчык апраўдваўся (ф. 136, воп. 1, спр. 34764, арк. 3–5) перад епіскапам Аляксандрам (Дабрыніным):

«Его Преосвященству Преосвященнейшему Александру Епископу Минскому и

количество воску представит без надлежащего уведомления. Нач. Смотритель упустил из виду тот основной административный закон, что в день службы не может иметь места личное произвольное соображение. Так его отношение к делу едва ли терпимо со стороны законности и едва ли Окружной Училищный Съезд может допустить».

Фрагмент карціны В. Барабанцава «Сяброўскія сустрэчы»

Яшчэ раз пра аўтарства «Пінскай шляхты»

дать Мінскую Духовную Консistorию своею просьбою разрешить недоумение, возникшее между мною и моим предместником и почтить меня своими справедливыми решениями.

1. Мой предместник засеял на церковной Купятіцкой земле озимым хлебом участок, состоящий из 12 десятин (далее а. Дзмітрый піша падрабязна пра свае гаспадарчыя клопаты, што зусім нецікава будзе чытачам. – А.І.).

1874 Июнь 16 дн. Купятіцкой Николаевской церкви, № 9 Священник Дмитрий Булгаковский».

17 ліпеня 1874 года святары паміж сабой заключылі міравое пагадненне, як у «Пінскай шляхце» паміж Цюхай-Ліпскім і Прата-савіцкім. Садзейнічаў заключэнню міравой і памочнік благачыннага Іаан Акоранка, хоць галоўную ролю ў прымірэнні адыграў спецыяльна пасланы святар Іаан Міхалевіч. Магчыма, Акоранка быў прататыпам прыстава Кручкова, да якога шляхта звярталася не іначай, як з прыстаўкай «найяснейшая карона». Больш непрыемныя вынікі для Булгакоўскага мела наступная справа. 20 студзеня 1875 года ён на акружным з'ездзе духавенства абвіна-

ваў Бобруйскаму і разных орденов кавалеру Смотрителя Пинского духовного Училища Виктора Тарановича Прошение

Священник Купятіцкой Церкви Пинского Уезда Дмитрий Булгаковский в отзые от 20-го Января за № 11 заявил съезду окружному 20/23 Января сего года, что по предписанию благочинного он представил в Комитет свечного завода 25 ф.[унтов] воску и 15 рублей денег от 29 Октября 1874 года за № 21-м, но не получил уведомления, которое могло служить документом расхода Церковных денег и воску. В разностной мне книге 29 Октября написано так: 15 рублей и 23 фунта получил Таранович.

Цифра денег выставлена с поправкой, наводящею сомнение или подозрение, а количество воску уменьшено на 2 фунта против действительности.

Ненужно, кажется, особенных догадок или предложений, чтоб понять надлежащим образом изложенное отношение Комитета к делу. Заправляющий делами свечного завода и Комитета, смотритель училища Виктор Таранович вероятно из личных каких либо соображений нашёл нужным неясно выставить в разностной книге количество полученных денег, уменьшить

В оправдание возведённых на меня обвинений осмеливаюсь пояснить, что деньги, полученные на Купятіцкой церкви, записаны мною на 29-го Октября под № 113-м книги прихода сумм завода церковных свеч, а в книге долговой записано под № 69 15 руб. и 23 ф. воску. Кроме расписки в разностной книге Священника Булгаковского я видел квитанцию Купятіцкой Церкви в получении 15 рублей и 23-х ф. воску, для хранения в церкве. Насколько мог, я расписал ясно в разностной книге, хотя я и не обязан был этого делать, после того как я выдал расписку Купятіцкой церкви. Вместо 25 ф. в расписке и разностной книге написано 23 ф. по принятому в заводах обычаю сбрасывать 2 ф. наугад с 20 фунтов; скидки сделаны Мастером, в присутствии подателя денег и воску крестьянина с. Купятічи Кондратия Михайлова Иголки, который и сообщил мне об этой скидке. Где давал квитанцию мою Священник Булгаковский, мне неизвестно; но я имею доказательство, что расписка от меня получена Крестьянином Иголкой и передана Священнику Булгаковскому. Я нарочно посылал лавочника Шенца в Купятічи узнать от Крестьянина Иголки, где он давал расписку, от меня полученную, и Крестьянин Кондратий Михайлов Иголка, при пономаре Купятіцкой церкви Иполите Рубановиче, при церковном старосте Луке Павловиче Самсонове и при сельском старосте (он и попечитель церковный) Леонтии Дмитриевиче Ренецком и при лавочнике свечного склада, священническом сыне Петре Шенце показал, что расписку в получении денег и воску он действительно получил от смотрителя; расписка прочитана при мне Иголкой как грамотным, что расписка того же (29 Октября 1874 года) передана им

Иголкой Священнице Булгаковской, которая несомненно передала ее Булгаковскому. К этому прибавлю, что Помощнику Благочинного священнику Акоронко я лично сообщил в Ноябре месяце о получении денег от Купятіцкой церкви. Таким образом Священник Булгаковский намеренно оклеветал меня перед съездом, уличая меня в подлоге и краже. Мало того он опозорил меня в газете «Современность» и, как мне передано в газете «Новости», где подписался «Д.Б.-ковский». К этому надо прибавить и то, что Священник Булгаковский за неделю до съезда распускал слухи по городу, на что я имею свидетелей, что он назначен по учинению следователем, для рассмотрения сиих злоупотреблений.

Священник Булгаковский заслуживает придания суду гражданскому за оклеветование меня перед съездом, и как автор оскорбляющих меня корреспонденций даёт право жаловаться на него Прокурору СПбургского окружного суда.

Имея однако в виду, то обстоятельство, что Священник Булгаковский может быть не оставлен без наказания, вполне им заслуженного за оклеветание меня, Духовною властью, и надеясь, что Ваше Преосвященство не допустите, чтобы духовенство безнаказанно так не[s]праведливо оклеветало меня без всякого права и основания, осмеливаюсь нижайше просить Милостивейшего Архипастыря не оставит несправедливое отношение Священника Купятіцкой церкви Дмитрия Булгаковского без расследования и должностного наказания.

15 Июня дня 1875 года Смотритель Пинского духовного училища Виктор Таранович».

Аляксандр ІЛЫН

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Сцэна з тэлепастанойкі «Пінская шляхта» (1979 г.)

Сасна Веймутава на былой сядзібе Барсукоў (непадалёк ад в. Суднікі Вілейскага раёна)

Фота Валерыя ЛІПЕНЦКАГА

Страшная трагедыя

Што ні пажар, то свая журботная гісторыя. Пажарныя сцвярджаюць, што немагчыма прывыкнуць да пажараў з гібеллю людзей, асабліва калі гінучы дзеці.

Трагедыя адбылася раніцай 18 студзеня ў адным з прыватных дамоў па вул. Мазырскай у г. Мінску. Калі выратавальнікі прыехалі, знайшлі моцна задымленае памяшканне, але самае жудаснае – трое загінулых. Дзве маладыя жанчыны і пяцігадовае дзіця ляжалі ў розных пакоях, відаць, яны спрабавалі выбрацца з вогненнай пасткі, але ўдушлівы таксічны дым не даў ім ніводнага шансу на выратаванне.

Як высветлілі выратавальнікі, прычынай пажару стала ўзгаранне тэлевізара. На жаль, не ўсе ведаюць, што пакінуты нават у рэжыме «чакання» тэлевізар можа загарэцца пры змяненні напружання ў сетцы.

Дом не быў абсталяваны аўтаномнымі пажарнымі апаратамі, пранізлівы гук якіх у любы час дня або ночы падые жыхароў і суседзяў. Чым раней выяўлена ўзгаранне, тым больш магчымасцей хутка яго патушыць і пазбегнуць значных матэрыяльных стратаў і, самае галоўнае, магчымых чалавечых ахвяр.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС

Народ пажартаваў

Бяры з сабою – і ідзі

Туравец ажаніўся з малешаўкай. Прайшло колькі часу, абжыліся сякой-такой гаспадаркай. Маладая жонка засумавала па бацьках, просіць мужа:

– Адпусці на колькі дзён у Малешаў.

– Ідзі, – адказвае той. – Толькі і жыўнасці забяры з сабою. Карову, свінню, курэй... Бо яны без цябе жыць не могуць. А я без іх магу.

Соль і весялосць

Дзед з Буразяў пайшоў у Тураў па соль. Ды грошы спусціў не на соль, а на пляшку. Ідзе дамоў і, вясёлы, прытанцоўвае.

– Што, дзеду, не было солі? – пытаюць у яго.

– Не да солі, быў бы чалавек вясёлы...

Не разгубіўся

Па вёсках Тураўшчыны хадзіў злодзей... Адзін чалавек забіў кабана, сала вынес у сені, каб астыла. Дык злодзей зайшоў, наклаў у мех сала і стаў уцякаць з тым салам. Але трапіў не ў дзверы, што на двор, а што ў хату. А там засталом гаспадар з забойшчы-

кам вячэраюць. Злодзей не разгубіўся:

– Добры вечар, мо вам сала трэба?

Тыя адказваюць:

– Не, не трэба, мы свайго кабана забілі.

– Ну, то добра вам ночы, – і пайшоў...

Рукі-рукі...

– І як яно так атрымліваецца, – чухае патыліцу туравец. – Як толькі хочаш зрабіць што прыемнае жанчыне, дык адразу рукі апускаюцца...

Клопат

Насціна хата стаіць недалёка ад Кондараўкі, на двары вельмі гразка. Яна высцілае яго саломай. Кацярына, суседка, падышла і дзівуецца:

– Што гэта ты салому ў гразь кідаеш? Хіба не знайшлося б ёй лепшага ўжытку?

– Гэта ж мой Іван будзе іспі дахаты ў прыцемках, п'яны, як заўсёды... Упадзе, то хоць сухі застаецца. Не трэба назаўтра адзежу мыць.

(Паводле кнігі Міколы Котава і Васіля Феранца «Тураўцы смяюцца»)

Свята каханьня

14 лютага ў Беларускаму дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту пройдзе свята «Кахаем па-беларуску!», прысвечанае Дню закаханых.

Падчас свята ў Пакроўскай царкве можна будзе даведацца пра ролю храма ў традыцыйным вясельным абрадзе і запаліць «свечку каханьня». Калі наведаеце мерапрыемства «Беларускае вяселле», то ўбачыце абрад «Рагатка», пры жаданні зможаце паваражыць на конт каханьня, замужжа ці жаніцьбы, паўдзельнічаць у конкурсе «Зробім ляльку», а таксама ў народных іспытах для юнакоў і дзяўчат, мужчын і жанчын, прайсці праз «Пералаз жаданняў», прыняць удзел у гульні праграме і пачаставацца гарбатай з зёлак, сабраных у купальскую ноч, здзейсніць магічныя дзеянні на шчаслівае каханне.

А, калі жадаецеца падсілкавацца, можна будзе наведаць карчму з беларускімі прысмакамі – перад гэтым ці пасля набыць і сувеніры.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ЗАСАЎКА – а) простая прылада для запору дзвярэй, што мацавалася на вушак. Магла быць як драўляная, так і металічная. У першым выпадку яна – брус даўжынёй каля 25 см, уздоўж якога пасярэдзіне рабілі прораз. Два круглыя драўляныя нагелі з пашырэннямі на канцах забівалі праз гэтую прораз у вушак. Паколькі адлегласць паміж нагелямі рабілі меншай, чым даўжыня проразі, то засаўку можна было соўгаць упоперак ву-

шка. Падаючыся ўбок, яна сваім канцом наглуха зачыняла дзверы і не давала магчымасці адчыняцца. Засаўка з металу ўстаўлялася ў каваныя прабоі, забітыя ў вушак; б) прытасаванне ў выглядзе шырокай металічнай пласціны, якой закрываюць комін; юшка.

ЗАСЕК – адгароджанае месца ў свіране, клеці для захавання збожжа, мукі.

ЗАСЕКА (двухсценак, сценка) – а) збудаванне з моцных слупоў і жэрдак для заманьвання і лоўлі жывёл, у тым ліку і такіх, як зубр. Магла быць шматкіламетровым парканам, які апаесаў пэўную частку лесу. У засеку было некалькі ўваходаў і пасынкаў – звужаных адгалінаванняў-закуткаў. Звяроў заваблівалі кормам альбо заганялі. Калі яны траплялі сюды, то ўваходы перакрывалі загадзя падрыхтаванымі застаўкамі. У пошуках выхаду жывёла трапляла ў пасынак, дзе яе тут трыножылі ці заганялі ў вялікую скрыню. Палоненых жывёл прыручалі, рабілі свойскай і выкарыстоўвалі для розных мэт, у тым ліку і для гадоўлі, перасялення або продажу; б) штучнае ўмацаванне з ссечаных дрэў, звернутых верхавінамі ў бок непрыяцеля.

ЗАСЛАЎЕ – горад у Мінскім раёне, на р. Свіслач побач з Заслаўскім вадасховішчам. За 27 км ад Мінска на шляху Мінск–Маладзечна. Адшуканыя ў

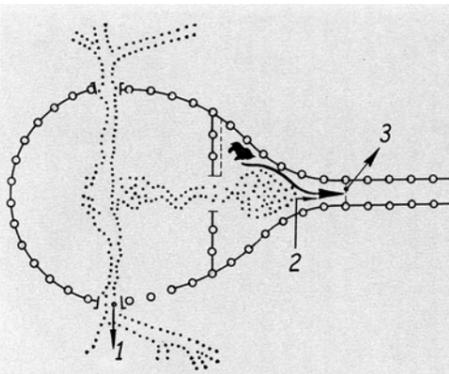
выніку археалагічных раскопак (Ляўданскі, Загарульскі, Штыхаў, Гілеп, Заяц) рэшткі паселішча (Ізяславль, Жэславль, Жаславль) датуюцца канцом X ст. Паводле летапісных запісаў Заслаўе пабудавана (1127–1128) кіеўскім князем Уладзімірам для былой жонкі Рагнеды і іхняга сына Ізяслава на месцы пасялення крывічоў. У канцы XI ст. за 1 км ад яго заснавана крэпасць-«замэчак». Паселішча стала гандлёва-рамесніцкім пасадом. З XIV ст. у складзе ВКЛ, да XVI ст. лічылася горадам. Ім валодалі князі Яўнут, Свідрыгайла, феодалы Глябовічы, Сапегі і інш. У 2-й палове XVI ст. тут жыў С. Будны і мог працаваць у мясцовай друкарні. У часы ВКЛ мела прывілеі на 4 кірмашы ў год, дзейнічалі цагельны завод, суконная фабрыка. Былі мураваны палац, кветнікі, штучныя сажалкі. З 1793 г. у складзе Расіі, мястэчка Мінскага павета, цэнтр воласці.

У канцы XVIII – пачатку XIX стст. пры касцёле Раства Багародзіцы і кляштары існавалі школы, бібліятэкі, шпіталі. Сучаснае Заслаўе падзелена чыгункай, паміж часткамі праходзіць галоўная вуліца, забудаваная ўстановамі культуры і гандлю, жылымі дамамі, развіваецца мясцовая прамысловасць.

Па цяперашніх мерках, Заслаўе – невялікі горад, але яно шмат чым праславілася ў гісторыі і культуры Беларусі: керамікай (X–XVIII стст.), кафляй (XV–XVIII стст.), замкам (XVI–XVII стст.), Спаса-Праабражэнскай царквой (2-я палова XVI – пачатак XVII стст.), фарным касцёлам (XVIII–XIX стст.), курганным могільнікам (365 насыпаў X – 1-й чвэрці XII стст.), музеямі, гісторыка-культурным запаведнікам (з 1986 г.).

Засаўка

Засека: 1 – уваход; 2 – пасынак; 3 – завалы; 4 – скрыня

Бронзавы паясны кручок (злева) і булава канца X – пачатку XI ст. з Заслаўя

Фрагмент экспазіцыі былога Заслаўскага музея рамёстваў і народных промыслаў (аўтар – мастак Э. Агуновіч)